

Показано ефективність освітньої системи Франції, що є прикладом для урядів країн, що розвиваються.

Ключові слова: вища освіта, університет, вищі навчальні заклади Франції.

Бут Я. В. Становление и развитие высшего образования Франции

В статье раскрыто становление и развитие высшего образования Франции, проанализированы главные факторы, сущности и ведущие тенденции развития системы высшего образования.

Показана эффективность образовательной системы Франции, которая является примером для правительств стран, которые развиваются.

Ключевые слова: высшее образование, университет, высшие учебные заведения Франции.

But Ya. V. Formation and Development of Higher Education in France

Becoming and development of higher education of France is exposed in the article of the system of higher education trends, are analysed.

Efficiency of the educational system of France, that is an example for governments of developing countries.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 37.036.5:371.134:373.3(410)(045)

Т. В. Каракатсаніс

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Сьогодні, у час стрімких змін, особливої актуальності набуває питання розвитку креативності особистості, що є одним із базових компонентів не лише вітчизняних стратегічних освітніх документів (Державна національна програма „Освіта” („Україна ХХІ століття”), а й визначено Радою ЄС одним із чотирьох завдань в рамках основної стратегії європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки до 2020 року. Освітня політика і досвід європейських країн, зокрема однієї з високорозвинених держав – Великої Британії, представляє значний інтерес для вітчизняних науковців в контексті інтеграції нашої держави у загальноєвропейський освітній простір (Н. М. Авшенюк, Л. П. Пуховська, С. М. Старовойт, Н. П. Яцишин та ін.). Проте на сьогодні залишається ще малодослідженим досвід Великої Британії щодо розвитку креативності майбутніх учителів.

Мета статті – проаналізувати основні наукові підходи до розвитку креативності майбутніх учителів у Великій Британії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що у Великій Британії існують два основні підходи до розвитку креативності особистості, які поєднуються у відповідних методиках, технологіях і програмах.

В основі першого підходу – *подолання перешкод* – лежить припущення, що всі люди мають творчий потенціал, допомогти виявити який і є завданням для вчителя. Крім того, завдання педагога полягає у знятті бар'єрів, які заважають вираженню креативної особистості. Вплив здійснюється переважно на елементи *емоційної сфери*, такі як ставлення, інтереси і мотивацію, з метою усунення чинників, що блокують їх прояву.

Ставлення майбутнього вчителя до себе в контексті творчості досліджували багато вчених. Так, на думку британського Національного дорадчого комітету з питань креативної та культурної освіти (NACCCE), одним із основних завдань навчання творчості є заохочення *віри в себе*. „Позитивне уявлення людини про себе як креативну особистість – це основа творчої діяльності. Викладач має допомогти юнаку набути впевненості зробити спробу” [1, с. 104]. Один з найцитованіших в Британії американських психологів, професор освіти Єльського і Тафського університетів Роберт Стернберг зауважує, що людина часто відчуває відсутність віри або схвалення того, що вона робить, з боку інших; нерідко і креативна діяльність не отримує гідної оцінки оточення. Тому надзвичайно важливо навчити студента самого вірити у цінність своєї творчої діяльності. Вчений уважає, що основним обмеженням можливостей людини є тільки її уявлення про свої можливості [2, с. 14]. Отже, насамперед необхідно виробити позитивне ставлення до себе як креативної особистості.

Не менш важливим є ставлення і до своєї креативної діяльності. Так, у її процесі вчитель неодмінно стикається з *прийняттям ризиків*. Тереза Кремін [3, с. 363], професор освіти Відкритого університету Великої Британії, уважає, що ризики мають бути розумними. Студентів необхідно вчити їх оцінювати, практикуючи їх прийняття щодо власної навчальної та позанавчальної діяльності. З цією думкою погоджується і Р. Стернберг [2, с. 13], який водночас застерігає викладачів від формування у студентів звички „безпечної гри” яку провокують безальтернативні завдання і вимога давати лише визначені відповіді на питання. На думку вченого, викладачам мало закликати до прийняття ризиків, їх треба враховувати і винагороджувати.

Наступний аспект, на який необхідно звернути увагу, це домінування чорно-білого підходу в навчально-виховному процесі, який здається легшим і зручнішим для більшості педагогів. Складність у тому, що в креативному процесі багато сірого, і тому притаманні йому періоди невизначеності викликають у багатьох дискомфорт. Вчені [2; 3] наголошують на важливості виховання у майбутніх учителів

толерантності до неясності й незручностей як невід'ємної частини креативної діяльності.

Креативні ідеї нерідко важко „продати” через різні обставини, наприклад, через небажання людей змінювати звичний спосіб мислення. У студентів необхідно формувати вміння переконувати інших в тому, що їхні ідеї мають *цінність*, адже викладач часто змушений доводити адміністрації, колегам, батькам, що його педагогічні ідеї варті уваги.

З усім викладеним вище тісно пов'язане й ставлення вчителя до соціального навколишнього середовища. Креативний учитель, працюючи в умовах традиційного навчального закладу, часто зустрічається з внутрішніми (такими як страх перед публічним виступом) чи зовнішніми (наприклад, критикою з боку інших людей) *перепонами*, які важливо вміти переборювати. На думку багатьох науковців, майбутніх учителів варто знайомити з відповідним досвідом їхніх однолітків, педагогів або видатних персоналій, для уникнення формування в студентів враження, що на такі труднощі натрапляють лише вони. Заохочення підтримувального й чесного зворотного зв'язку та рефлексії сприятиме, за словами Т. Кремін, розвитку необхідних для вчителя умінь сприймати і висловлювати критику.

Багато викладачів вважають, що креативна діяльність студентів має бути одразу відзначено, що приступаючи до такої діяльності, вони вже повинні чекати на винагороду. Проте науковці [2; 3] впевнені, що набагато важливіше навчити студентів усвідомлювати *важливість затримки винагороди*, адже часто в житті найбільше визнання людина отримує не одразу. Допоможуть майбутньому вчителю зрозуміти це приклади з життя реальних людей та проектна робота на заняттях з різних дисциплін.

Таким чином, у майбутнього вчителя необхідно виробити позитивне ставлення до себе як креативної особистості; треба заохочувати, практикувати і винагороджувати студентів за прийняття розумних ризиків в процесі своєї креативної діяльності, виховувати толерантність до неясності і незручностей, формувати вміння переконувати інших у цінності своїх креативних ідей; навчити переборювати внутрішні й зовнішні перепони, пов'язані з соціальним навколишнім середовищем, та усвідомлювати важливість затримки винагороди.

Наступним елементом емоційної сфери, який відображує її гностичний аспект, є *інтерес*. Провідні британські науковці вважають, що всі люди мають різні креативні здатності, тому важливим завданням для педагога є допомога молодій людині виявити в цьому контексті свої сильні сторони, допомогти їй зрозуміти, що насправді її цікавить [1, с. 104]. Адже, як зазначає Р.Стернберг, коли студенту не цікава його майбутня професія, він, якщо і зможе виконувати свою роботу добре, то майже напевно не буде робити її чудово [2, с. 15].

Крім ставлень і інтересів, важливим складником емоційної сфери є *мотивація*. Анна Крафт, професор освіти Ексетерського університету, урядовий радник з питань креативної і культурної освіти у Великій Британії, зауважує, що викладач може стимулювати зовнішню мотивацію

студентів до креативної діяльності, наприклад, за допомогою винагород. Така мотивація допоможе оволодіти знаннями й уміннями, необхідними безпосередньо на занятті. Проте, оскільки лейтмотивом сучасної освіти в Британії є навчання упродовж усього життя, в цьому контексті важливе значення має внутрішня мотивація студентів, зокрема допитливість, на розвитку якої вчителю необхідно зосередити головну увагу [4, с. 23]. Коли внутрішня мотивація розвинена на достатньому рівні, зовнішні стимули, на думку вчених (Б. Джефрі, А. Крафт, М. Лейблінг, М. Фрайер) треба застосовувати дуже обережно, адже вони можуть лише завадити розвитку креативності студентів.

Отже, відповідно до першого підходу, всі люди мають креативний потенціал, проте не всі його в повній мірі реалізують. Завдання для викладача – допомогти усунути чинники, які блокують його вияв, здійснюючи вплив на емоційну сферу студентів: виробити позитивне ставлення до себе як креативної особистості, до своєї креативної діяльності й навколишнього соціального середовища; допомогти з'ясувати студенту, що входить в коло його зацікавлень; стимулювати розвиток внутрішньої мотивації майбутніх учителів до креативної діяльності.

В основі другого підходу – *поповнення нестачі* – лежить припущення, що від початку креативні здатності й уміння не входять до поведінкового арсеналу людини, їх треба формувати. Вплив здійснюється на *когнітивну сферу* особистості, основний акцент робиться на компонентах дивергентного мислення: *швидкості, гнучкості та оригінальності*.

Швидкість мислення вчені пов'язують з продуктивністю, генеруванням ідей. Викладач має заохочувати продукування будь-яких ідей, навіть безглуздих. У випадку останніх доречною може бути конструктивна критика в поєднанні з підказкою студентам нових шляхів пошуку, які б містили деякі аспекти таких думок [2, с. 10].

Однак просте генерування є недостатнім для креативності. Ідеї повинні бути різними. Спонтанна *гнучкість*, на думку Роберта Фішера [5], є важливою характеристикою креативного вчителя, який не повторює проведені ним заняття, а постійно вносить у них щось нове.

Проте й однієї варіативності замало для того, щоб процес можна було назвати креативним. Науковці (Дж. Брунер, Р. Фішер) стверджують, що креативність – це „процес продукування ефективного сюрпризу” [5, с. 8], який забезпечує *оригінальність*. Заохочуючи оригінальність, викладачу слід пам'ятати, що вона не можлива без знань. Бути оригінальним означає вийти за межі відомого знання, а, отже, студенти мають оволодіти насамперед відомим матеріалом для того, щоб знати, де ці межі. Але, з іншого боку, високий рівень знань може спровокувати вузьке мислення в тому випадку, якщо людина вважає, що вона володіє вичерпними знаннями в певній галузі. Р. Стернберг вважає за необхідне навчити майбутніх учителів усвідомлювати, що навчально-виховний процес – двобічний, і, одночасно викладаючи і навчаючись в учнівській

аудиторії, педагог тим самим „відкриває канали для креативності, які в іншому випадку залишилися б закритими” [2, с. 11].

Володіючи неоднаковим обсягом знань, люди продукують різні за рівнем оригінальні ідеї. Британські науковці [1, 5] виділяють відповідно три види оригінальності:

- *індивідуальну оригінальність*: стосовно своїх попередніх праць;
- *відносну або соціальну оригінальність*: стосовно групи осіб, наприклад, однакової вікової категорії;
- *історичну або універсальну оригінальність*: щодо витворів, які є абсолютно новими й унікальними в певній галузі.

Учені впевнені, що всі ці види оригінальності необхідно заохочувати в навчальних закладах, особливо індивідуальну, оскільки вона є базовою для інших двох видів.

Окрім дивергентних субкомпонентів, на думку вчених (М. Вільямс, Р. Фішер, Р. Стернберг), для креативного вчителя не менш важливими є здатність до *проблематизації* і *аналітичні уміння*. „Педагогічною помилкою” називає Р. Стернберг фокусування сучасної освіти на відповідях, а не на порушенні питань. Науковець нагадує слова Джона Дьюї, який писав, що те, як думає людина частіше важливіше, ніж те, що вона думає [2, с. 9]. Майбутніх учителів необхідно вчити аналізувати ситуацію для визначення необхідності постановки питань, внесення змін, чи лише адаптації до неї. Наголос слід робити не на засвоєнні фактів, а на формуванні в студентів умінь їх використання.

Таким чином, відповідно до другого підходу, для розвитку креативності майбутніх учителів у них необхідно формувати когнітивні уміння. Головну увагу слід спрямувати на компоненти дивергентного мислення: швидкість, гнучкість і оригінальність, особливо індивідуальну. Важливо також переорієнтувати освітню систему на формування у них здатності до проблематизації і аналітичних умінь.

Крім зазначених підходів, науковці (М. Вільямс, М. М. Джуберт, Т. Кремін, П. Мартін, Р. Ріпл, К. Робінсон, Р. Стернберг, Р. Фішер та ін.) наголошують на важливості створення середовища, сприятливого для розвитку креативності майбутніх учителів. Зарахувати його до одного з підходів не можна через багатоаспектність цього явища. Адже *креативне середовище* – це поєднання психологічного, міжособистісного, віртуального, фізичного й біологічного середовищ, кожне з яких впливає на здатність людини до креативної діяльності. Тому цей аспект питання, яке ми досліджували, потребує окремого висвітлення.

Отже, підходи до розвитку креативності майбутніх учителів у Великій Британії передбачають вплив на їхню емоційну й когнітивну сфери. Оскільки в навчальному процесі задіяні обидві ці сфери, реалізуються ці підходи комплексно у відповідних методиках, технологіях і програмах. Історично акценти ставились на когнітивну сферу, проте сьогодні змістилися на емоційну. Пов'язано це з універсалізацією

концепції креативності на сучасному етапі не лише у Великій Британії, а й у багатьох інших країнах.

Список використаної літератури

1. All Our Futures: Creativity, Culture and Education: report / National Advisory Committee on Creative and Cultural Education. – Sudbury : DfEE, 1999. – 242 p. **2. Creativity. A Handbook for Teachers** / [edited by Ai – Girl Tan]. – Singapore : World Scientific Publishing, 2007. – 586 p. **3. Learning to teach in the Primary School** / [edited by J. Arthur, T. Cremin]. – [2nd ed.]. – London : Routledge, 2010. – 517 p. **4. Creativity in education** / [edited by A. Craft, B. Jeffrey, M. Leibling]. – London : Continuum, 2007. – 204 p. **5. Unlocking creativity. Teaching across the curriculum** / [edited by R. Fisher, M. Williams]. – London : David Fulton Publishers, 2004. – 176 p.

Каракатсаніс Т. В. Наукові підходи до розвитку креативності майбутніх учителів у Великій Британії

У статті здійснено аналіз основних наукових підходів до розвитку креативності майбутніх учителів у Великій Британії. Висвітлено особливості впливу на елементи емоційної та когнітивної сфер майбутніх учителів.

Ключові слова: креативність, емоційна сфера, когнітивна сфера.

Каракатсанис Т. В. Научные подходы к развитию креативности будущих учителей в Великобритании

В статье осуществлен анализ основных научных подходов к развитию креативности будущих учителей в Великобритании. Рассмотрены особенности воздействия на элементы эмоциональной и когнитивной сфер будущих учителей.

Ключевые слова: креативность, эмоциональная сфера, когнитивная сфера.

Karakatsanis T. V. Scientific Approaches to Improving Creativity in Initial Teacher Education in the UK

This work is devoted to the analysis of basic scientific approaches to promoting creativity in Initial Teacher Education in the UK. Peculiarities of the impact on the elements of affective domain and cognitive ability of student teachers are considered

Key words: creativity, affective domain, cognitive ability.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.